

Urfa'da Vakıf Kitaplar Üzerine Bir Değerlendirme

Mehmet Kurtoğlu* -Enver Karakeçili**

Öz

Urfa'da Osmanlı dönemi kitap ve kütüphane konusuna değinen bu makalede, üçü yeni, biri de daha önce yayınlanmış olan dört adet vakfiye üzerinden kitap ve kütüphane konusu incelenmektedir. Söz konusu incelemede Urfa'daki kitap ve kütüphane kültürü ile bunun şehrin kültürel hayatına yansımaları anlatılmış olup, Şeyh Ramazan Efendi Vakfı, Hacı Hafız Mustafa bin Hasan, Dede Osman Efendi ve Hacı Kurra Efendizâde Mehmed Halid Efendi Vakıflarına ait vakıf kitaplara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Urfa, Vakıf, Kütüphane, Vakıf Kitaplar.

An Evaluation of the Waqf Books in Urfa

Abstract

In this article that addresses the issue of books and libraries of the Ottoman period, the issue of books and libraries are examined in the light of three new waqf books and also another one which was published previously. In this work, the book and library culture in Urfa and the reflection of this culture to the general cultural life of the city is described and also it is given place to the waqf books which belongs to the Sheikh Ramadan Efendi, Al-Hajj Hafız Mustafa bin Hasan, Dede Osman Efendi and Hacı Kurra Efendizade Mehmed Halid Efendi Waqfs.

Keywords: Urfa, waqf, library, waqf books.

* Vakıflar Genel Müdürlüğü, Müdür

** Vakıflar Genel Müdürlüğü, Musahhih

Giriş

Eçmiş günümüzden on iki bin yıl öncesine tarihlenen (Schmidt 2007: 102) tarihî Harran ve Edessa (Urfa) okullarıyla (üniversite) ve Ortaçağ İslam dünyasında önemli bir kültür merkezi olması münasebetiyle Urfa'nın düşünce tarihimizdeki yeri yadsınamaz.¹ Tarih boyunca ilim ve kültür merkezi olan Urfa, tarihî Harran ve Urfa Üniversitesi'nde yetiştirdiği ilim adamlarıyla ve bunların düşünce tarihine kazandırmış olduğu kitap ve Risâlelerle, Yunan felsefesinin İslam âlemine taşınmasında aracı rol oynamış, bundan dolayı "Doğunun Atinası" sıfatını almıştır (Çetinkaya 2013: 113).

Şehirdeki kütüphanecilik tarihinin de köklü olduğu ve M.Ö. 610'lı yıllara kadar dayandığı, Urfa ve Harran arasında yapılan kazılarda elde edilen ve Nergal'a ait olduğu sanılan arşivden anlaşılacaktır (Yıldız 2003: 16). M.S. IV. yüzyılda Urfa'da bir okul kütüphanesinin olduğunu Ermeni tarihçi Khoreneli Moses'ten öğreniyoruz (Yıldız, 2003: 308). Hıristiyanlık döneminde ise Urfa'da halka ait belgelerin de içinde yer aldığı arşivlerin bulunduğu ve bunlar arasında Süryanice ve Eski Yunanca belgeler ile vergi kayıtlarının, tapınak *annallerinin* bulunduğu belirtilmektedir (Yıldız, 2003: 16 vd).

1517 tarihinde Osmanlı hâkimiyetine giren Urfa, eğitim ve öğretim bakımından en istikrarlı dönemini yaşamıştır; birçok han, hamam, cami, medrese, kütüphane bu dönemde vakıflar aracılığıyla yapılmış, mimarî ve kültürel anlamda şehir büyük bir gelişme göstermiştir. XVII. yüzyılda üç adet olan medrese sayısı, XIX. yüzyıla gelindiğinde on dörde yükselmiştir (Memiş 1998: 2). Vakıflar tarafından vücuda getirilen bu medreselerin on tanesinde kütüphane olduğunu 1908 tarihli *Haleb Vilâyeti Salnâmesi*'nden öğrenmekteyiz (Haleb Vilâyeti Salnâmesi 1327: 397). Medrese kütüphanelerinin yanında tekke ve zaviyelerin bünyesinde kütüphanelerin de bulunduğu göz önüne alındığında, şehrin küçümsenmeyecek

büyükte bir kitap külliyyatına sahip olduğu görülmektedir.

Tarih boyunca birçok savaş ve istilaya tanıklık eden, çok sık el değiştiren Urfa, en istikrarlı ve bağımsız dönemini Osmanlı hâkimiyeti altında yaşamıştır. Özellikle bu dönemde şehrin en görkemli camileri olan Hüseyin Paşa, Yusuf Paşa, Nimetullah ve Rizvaniye inşa edilmiştir. Ayrıca eğitim ve ilim hayatında vakıflar aracılığıyla büyük bir canlılık yaşanmış, birçok medrese ve kütüphane bu devirde kurulmuştur. Örneğin h. 1324/m. 1906 tarihli Haleb Vilayet Salnamesi'nde Urfa sancağındaki kütüphane sayısının on adet olduğu ve bu kütüphanelerde toplam üç bin on adet kitap bulunduğu belirtilmektedir (Kapaklı 2012: 29). Şahsi kütüphaneleri de göz önünde bulundurduğumuzda, dönemin şartları içinde kütüphane ve kitap sayısının iyi bir noktada olduğunu söyleyebiliriz.

Osmanlı dönemindeki Urfa medreselerine baktığımızda; Abbasiye Medresesi (h. 1107/m. 1695), Abdurrahman (Rahmaniye) Medresesi (17. yy.), Eyyubi Medresesi (h. 587/m. 1191), Firuz Bey Medresesi (17. yy.), Halilürrahman Medresesi (h. 813-833/m. 1410-1429), Hamis Efendi Medresesi (h. 1169/m. 1756), Hasan Padişah Medresesi (h. 866/m. 1462), Haydariye (Haydar Ağa Medresesi) (h. 1169/m. 1756), İbrahimiye (Dabbakhane Medresesi) (h. 1136/m. 1723), İhlasiye Medresesi (h. 1051/m. 1641), Kutbeddin Medresesi (h. 1192/m. 1778), Nakibzâde Usameddin İbrahim Efendi Medresesi (h. 1196/m. 1781), Rahimiye Medresesi (h. 1150/m. 1737), Rızaiye Medresesi (h. 1193/m. 1779), Rızvaniye Medresesi (h. 1149/m. 1736), Sakıbiye Medresesi (h. 1270/m. 1854), Süleymaniye Medresesi (h. 1259/m. 1843), Şabaniye Medresesi (h. 1214/m. 1800), Şehbenderiye Medresesi (h. 1328/m. 1910), Ulu Cami Medresesi (h. 786/m. 1384), Yusuf Paşa Medresesi (h. 1121/m. 1709) ile Darü't-Ta'lim (h. 994/m. 1586) ve Darü'l-Hüffaz (Darü'l-Kurra) olmak üzere toplam yirmi medrese, iki darü'l-kurra ve darü'l-hadis mevcut olduğu görülür. Ayrıca devrinin zengin ve şöhretli bir ismi olan Şair Sakıp Efendi'nin de, kendi adıyla anılan Sakıbiye Medresesi'ni (1863) kurduğu ve kütüphaneye şahsî kitaplarını da bağışladığı bilinmektedir (Kurtoglu 2011: 121).

1 Urfa Tarihi hakkında detaylı bilgi için bkz. Ramazan Şeşen, *Harran Tarihi*, TDV Yay., Ankara 1993, Judahbenzion Segal, *Edessa (Urfa) Kutsal Şehir*, Çev. Ahmet Arslan, İletişim yay. İstanbul 2002 ve E.R.Hayes, *Urfa Akademisi*, çev. Yaşar Güneç, Yaba Yay. İstanbul 2002.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde ise üç medrese, otuz sıbyan mektebi, üç darü'l-kurra ve darü'l-hadis olduğu yazılıdır (Kahraman-Dağlı 2010: 202). Kaynaklara baktığımızda bahsi geçen medrese ve kütüphanelerden ayrı olarak; Şeyh Ramazan Efendi'nin Urfa'daki tekkesinde (h.1072/m. 1661), Damat Süleyman Ağa'nın (h. 1150/m. 1737) önceki asırlarda kurulan küçük kütüphanelerin bir devamı mahiyetinde bir kütüphane kurduğu bilinmektedir. Aynı şekilde Nakibzâde İbrahim Efendi'nin, medresesi içinde bir kütüphane yaptırdığı (h. 1196/m. 1781); Muhammed Fazlı Efendi'nin Dabbakhane Camii'nin kuzeyinde, babası Hacı İbrahim Efendi'nin yaptırdığı medresenin bitişğinde bir kütüphane ile hafız-kütüplerin oturmaları için iki de oda inşa ettirdiği kütüphanesinde, Maarif Nezareti Salnamesi'ne göre 1900 ve 1902 senesinde üç yüz kitap bulunduğu belirtilmektedir. 1327 senesi Halep Salnamesi de aynı bilgeleri içermektedir. Bunun yanında XIX. asrın başlarında Urfa'da toplam beş a kütüphane olduğu belirtilmektedir (Erünsal 2008: 169-274).

Yine Mehmed Fazlı Efendi'nin tamir ettirdiği Arabizâde Camisi ve İbrahimiye Medresesi kütüphanesine, yedi adet tefsir, on beş adet hadis, on beş adet fıkıh, on adet tarik-i Muhammediye, on yedi adet nahiv, dokuz adet sarf, yirmi yedi adet ilm-i meâni olmak üzere yüzün üzerinde kitap vakfetmiştir (Memiş 2011: 166). Bir görüşe göre ise yukarıda sayılan kütüphanelerden hariç dokuz kütüphane daha bulunmaktadır (Karakaş 2012: 145-155). Hacı Mustafa Hafız veya Halilürrahman Kütüphanesi (h. 1312/m. 1895) on beş Kuran-ı Kerim ve iki yüz otuz sekiz adet kitap, Haydariye Kütüphanesi, altmış adet kitap, İhlaşiye Kütüphanesi (h. 1275/m. 1858) üç yüz adet kitap, Rahimiye Kütüphanesi (h. 1150/m. 1737) iki yüz yirmi bir adet kitap, Rızaiye Kütüphanesi (h. 1192/m. 1779) yüz adet kitap, Rızvaniye Kütüphanesi (h. 1149/m. 1736) 1905 tarihinde iki yüz, h. 1321/m. 1903 tarihinde ise yedi yüz adet kitap, Sakıbiye Kütüphanesi (h. 1286/m. 1870) yüz elli adet kitap, Süleymaniye Kütüphanesi (h. 1150/m. 1737) doksan beş adet kitap, Şehbenderiye Kütüphanesi (1910) vakfiyesinde ise 10 adet Kur'an-ı Kerim, sekiz adet Tefsir-i Fahreddin Râzi, beş cilt Müşkületü'l-Mesabih, dört cilt

İmam Buhari, dört cilt İhya-i Ulûm, iki cilt İmam Şarani, bir cilt Şifâ-i Şerif, bir cilt Mirkâtü'l-Fellah ve bir cilt Nüzhetü'l-Mecâlis toplam kırk iki adet kitapları bulunmaktadır (Karakaş 2012: 145-155).

Yukarıda sayılan medreselerin her birinin bir kütüphanesi olduğu vakfiyelerden anlaşılmaktadır. Ancak bu kütüphanelere ait kitaplar bugün kaybolduğundan, vakfedilen kitapları Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan vakfiyelerden ve şer'iyeye sicillerinden öğrenmekteyiz. Adı geçen medreselerin bir kısmının yıkıldığı, kalanların ise Cumhuriyet ile birlikte kapatılmasından dolayı, bunlara ait kütüphane ve kitapların akıbeti hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak söz konusu kitapların kimler tarafından vakfedildiğini, içeriği ve sayısını vakfiyelerden öğrenebilmekteyiz.

Vakıf, Medrese ve Kütüphaneler

Türkçede vakıf şeklinde telaffuz edilen "vakf" kelimesi Arapça'da bir mastar olup, lügatlere göre "durdurmak", "alıkoymak" manasına gelir. Bu deyim genellikle, "terk", "emanet", "depo" fikirlerini ifade etmekte ve günlük anlamında "mukaddes bir şey, dindarlık duygusuyla insanlığın ihtiyaçlarına veya halkın ibadet hizmetlerine adanmış bir nesne" düşüncesini taşımaktadır (Yediyıldız 2003: 8). Sosyal yaşayışın üzerinde derin etkiler yapan dinî, hukukî kurumlar olarak, çoğunlukla yarış ve sevap düşüncesi ile yapılan vakıfların, toplumda sosyal dayanışmayı amaçlayan kurumlardan olduğu muhakkaktır (Kazıcı-Şeker 1982: 247). Vakfiyelere genel olarak bakıldığında, vakıf gelirlerinin tahsis edildiği sahalardan birinin de eğitim ve öğretim faaliyetlerine yönelik olduğu anlaşılır. İlköğretim müessesesi olan sıbyan mekteplerinde, medreseler ve tekkelerde eğitim hizmetlerinin vakıflar tarafından itina ile yürütüldüğünü görmekteyiz. İslam dünyasında *darü'l-hadis*, *darü'l-kurra* ve *medreselerin* büyük bir kısmı da vakıf olarak vücuda getirilmiş ve bütün masrafları vakıflar tarafından karşılanmıştır. Bu medreselerle ilgili vakfiyelerde, ders verecek öğretim kadrosunun (müderris, muîd, danışmend, muhaddis, muallim-i feraiz, muallim-i hat, vaiz, şeyhu'l-kurra, vs.), kütüphanesi olanlar için hafızü'l-kütüb ve diğer hizmetlilerin tayinleri, okutulacak dersler (ulûm-i aklıye, ulûm-i nakli-

ye, ulûm-i şer'iyeye ulûm-i âliye, ulûm-ı nafia) için ödenecek ücretler, kısaca medreselerin iç işleyişleri hakkında çok dikkatçekici ve kıymetli bilgiler bulunmaktadır. Vakıflar sayesinde medreseler tam Muhtâriyete sahip müesseseler haline gelmiştir. (Yedi yıldız 1989: 44-45)

Osmanlı eğitim sistemine baktığımızda Osmanlı medreselerinin kurulduğu Orhan Gazi devrinden itibaren okutulan derslerin daha ziyade dinî ilimlere tahsis edildiği, bu sebeple medrese eğitiminde esas tutulan *tefsir*, *hadis* ve *fıkıh* gibi ilimler okutulduğu ve bu ilimlere yüksek ilim manasında *ulûm-i âliye* (عالیه علوم) denildiği bilinmektedir. Ayrıca mezkûr ilimleri öğrenmeye vasıta olan mantık, belagat, sarf ve nahiv ilimlerine ise *ulûm-i âliye* (آلیه علوم) (âlet ilimleri) denildiği ve bunun yanında *cüz'iyât* veya *koltuk dersleri* denilen ve XVI. asrın sonlarında kaldırıldığı iddia edilen *matematik*, *hendese*, *he'yet* (astronomi) ve *felsefe* ilimlerinin de belli bir süre medreselerde okutulduğu kaynaklarda geçmektedir (Akgündüz 2012: 71).

Ayrıca medrese vakfiyelerinde, belirtilen pek çok husus arasında orada okutulacak dersler hakkında şartlar konulduğuna da rastlanmaktadır. Örneğin, Niğde'deki Karamanoğlu Ali Bey Medresesi'nin vakfiyesinde, medresede şer'î ve edebî ilimlerin, fıkıh ve usul-ü fıkıhın yanı sıra on beş şer'î ilimin okutulacağı, Konya Karatay Medresesi vakfiyesinde, ders verecek müderrisin özellikleri sayılırken şeriat, hadis, tefsir, usul, furû' ve hilaf ilimlerinde uzman olmasının istenmesi, burada okutulacak dersler hakkında fikir vermesi bağlamında bir örnektir. Sultan II. Murad'ın Edirne'de yaptırdığı Dârü'l-Hadîs'in vakfiyesinde de; "şu da şartımdır ki, müderris medresede katıyen felsefî ilimlerle iştilal etmeyecektir. Orada müderris ders günlerinde hadis ilmi ve onunla ilgili diğer dersleri öğretecek ve onun öğrettiklerinden iadesi gerekenleri muîd tekrar edecektir" diye yazmaktadır (Ergün 1996: 1).

Urfa'da Medreseler, Vakıf Kitap ve Kütüphaneleri

Birçok İslâm ülkesinde olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nde de, başta sultan ve sadrazamlar olmak üzere hayırsever kimseler tarafından cami ve medrese etrafında veya özel surette yapılan binalarda ya da külliyelerde pek çok kütüphane

kurulmuş, bunların bakımı ve yönetimi için vakıflar tesis edilmiştir. Birer kültür müessesesi olan kütüphaneler, yüzyıllarca kurucuların vakfiyelerinde koydukları şartlar doğrultusunda mütevelliler tarafından yönetilmiştir (Öztürk 1995: 391). Arapça bir kelime olan *medrese*, "ders okunan yer" veya "ders yapılan mekân" anlamına gelmektedir. İslamiyet'in ilk dönemlerinden Osmanlı dönemine kadar medreseler birer eğitim yuvası olarak hizmet vermişlerdir. Bunun yanında faal kültür ve propaganda merkezleri olan *tekke* ve *zaviyeler* (Barkan 1963: 241) ile İslamiyet'in ilk dönemlerinde ibadetin yanında öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü *mescitler* (Erünsal, 2008: 2) ve muhtelif öğretilerin yanında vaaz ve *Kur'an* öğretilerinin yapıldığı yerler olan *camiler* de birer eğitim-öğretim merkezleri olarak değerlendirilebilir. Bahsi geçen yerlerde görev alan hizmetlilerin ücretleri, faaliyetin gerçekleştirileceği fiziki mekânlar ve işe giderleri vakıflar tarafından karşılanmıştır. Bundan dolayıdır ki vakıf kavramının medeniyet tasavvurumuzda yeri ve önemi yadsınamayacak derecede büyüktür. Sadece eğitim değil, ekonomi, istihdam, şehirlerin mamur hale getirilmesi, ibadet için dinî yapıların inşası, yoksullara yemek yedirilmesi, hastane yapılması gibi sosyal hayatın birçok alanında vakıfların etkin bir şekilde faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

Medeniyet ve kültür hayatımızda vakıf medreseleri ve kütüphaneler de önemli bir yer tutmaktadır. Tarih boyunca İslam dünyasında, kitap ve kütüphanelere büyük önem verilmiş, adeta bir kitap medeniyeti kurulmuştur. İlk dönemlerde kitap ve kütüphanelerin, daha çok dar bir alanda bireysel çabalarla şekillendiğini, daha sonraları ise, bunun kişisel çabalardan sıyrılarak kurumsallaştığı görülmektedir. İslam âleminde ilk kütüphanelerin, Kur'an-ı Kerim ve hadislerin etrafında yoğun bir telif faaliyetinin başladığı Emeviler döneminde (661–750) aynı zamanda birer okul olarak da görev yapan mescitlerde ortaya çıktığı sanılmaktadır. Kaynaklardan öğrendiğimize göre bu devrede bazı âlimlerin de evlerinde önemli sayılabilecek sayıda kitaptan oluşan kütüphaneleri vardı. Yine İslam dünyasında kütüphanelerin h. I-II/m. VII.-VIII. asırlarda daha çok Beytül-Hikme veya Dârü'l-Hikme şeklinde adlandırılan araştırma kurumlarında yer aldığını görmekteyiz.

Bu kurumlar h. IV/m. X. asrın ortalarına kadar varlıklarını sürdürmüşler ve bu asrın sonlarına doğru, yerlerini dârü'l-ilmlere bırakmışlardır (Erünsal 2008: 3). Özellikle Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle birlikte, burada büyük medrese ve kütüphanelerin kurulduğunu ve bundan ilhamla imparatorluğun diğer şehirlerinde de medrese ve kütüphanelerin yaygınlaştığını kaynaklardan öğrenmekteyiz (Erünsal, 2008: 91).

Vakfedilen Kitaplar

Urfa'da medrese, cami ve tekke kütüphanelerine vakfedilen kitaplara baktığımızda, Osmanlı eğitim sisteminde okutulan Kur'an, hadis, tefsir, fıkıh, tasavvuf ve fen ilimleri kitaplarının yer aldığını görmekteyiz. Zira Osmanlı eğitim sisteminde dini ilimlerin ağırlıklı olduğu, yabancı dil bağlamında da Arapça ve Farsçanın öğretildiği bilinmektedir. Urfa medreselerinden mezun olup, İngilizce, özellikle Fransızca gibi dilleri öğrenenlerin, bunları kendi çabasıyla öğrendiği bilinmektedir. Örneğin Urfa Müftüsü Hasan Açıanal Efendi, Fransızca'yı Urfa'da Süryani bir papazdan öğrendiğini belirtmiştir.

Urfa'daki güçlü tasavvufi gelenekten dolayı, vakfedilen kitaplar arasında İslam tasavvufunun önemli kaynak eserlerinin yer aldığını görülmektedir. Yine bu vakfiyelerden ilme ve okumaya önem verildiği, kitap vakfederken, kitabın kaybolmaması için rehinsiz, hatta şeyh ve müderrislerin tasarrufu dışında kimseye verilmemesinin şart koşulması bunu göstermektedir. Şehirdeki medrese, kütüphane ve vakfedilen kitap sayısı, şehrin o dönemde içinde bulunduğu eğitim, kültür ve sosyal hayatı hakkında bize bilgiler vermektedir. Zira gerek kitap çeşidi ve sayısı, gerek vakfedilen kitapların içeriği incelendiğinde, aynı zamanda şehirdeki fikir ve sanat hayatı hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Kitapların dinî ve tasavvufi içerikte olması bugün de şehirde güçlü bir şekilde devam eden tasavvufi damarı işaret etmektedir. Örneğin el-Hâc Hafız Mustafa bin Hasan kütüphanesine baktığımızda, on beş cilt *Kur'an-ı Kerim* ve iki yüz otuz sekizden fazla dinî ve tasavvufi mahiyette kitap vakfedildiğini görürüz (UŞŞ, nr.219: 557).

Vakıf arşivi ve şer'iyye sicillerinde yaptığımız araştırma neticesinde, vakıf kütüphaneleri açıl-

sından daha önce bilinmeyen Urfa kültür ve eğitim hayatının aydınlatılmasına katkı sağlayacak üç adet vakfiyeye ulaşılmıştır. Urfa'da vakfedilen kitaplar olarak seçilen üç adet vakfiye ve daha önce ele alınan "el-Hâc Hafız Mustafa bin Hasan Vakfı"na² ait vakfiyede belirtilen kitap isimleri, vâkıfları ve vakfiye şartlarına bakıldığında dönemin eğitim, bilim ve dünya görüşü hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir. Ele alınan bu dört vakfiyeye bakıldığında, vâkıfların, vakfedilen bu kitapların medresede ders kitabı olarak okutulmasını şart koşmadıklarını görmekteyiz. Zira bu durum Urfa'da eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sadece medrese bünyesinde yapılmadığı, aynı zamanda tekke ve zaviyelerde de yürütüldüğüne dair bir işarettir. Bu vakıfların haricinde Halilürrahman Zaviyesi'nde, İbrahim Halebî'nin öğretisi/dersiyesinin okutulması, muhaddis görevine atamaların yapılması, tekke ve zaviyelerde tarikat şeyhlerinin mensup oldukları tarikata ilişkin öğretileri buralarda öğretmeleri yukarıda işaret edilen uygulamaya örnek olarak gösterilebilir (Karakeçili 2015: 66 vd). Zikredilen üç adet vakıf kitaplarını, Şeyh Ramazan Efendi, Dede Osman Efendi, Hacı Kurra Efendizâde Mehmed Halid ve Mehmed Salih Efendiler vakfetmiştir. Bu üç vakfiyenin yanında daha önce yayınlanmış olan el-Hâc Hafız Mustafa bin Hasan vakfına ait kitaplara da yer verilmiştir. Vakfedilen bu kitapların hiç biri medresede okutulmak veya buraya konulmak için vakfedilmemiştir. Dört adet vakfiyeden üçüne ait vakfiyelerin tahlilinden, vakıf kurucularının görev yaptıkları tekkelere konulmak üzere kitap vakfettiği, diğer vakfiyede ise kitapların aile efendi tarafından kullanılması için vakfedildiği anlaşılmaktadır.

Şeyh Ramazan Efendi Vakfı ve Kitapları

Asıl adı Ramazan, mahlası Şani'dir. Urfa'nın bilinen en eski şairi olan Şeyh Ramazan 1631 yılında Urfa'da doğmuştur (Alpay 1986: 213). Halveti tarikatına girmiş ve şeyhlik mertebesine erişmiştir (Karakaş 1996: 148). 1693 yılında vefat etmiştir. Türbesi Beykapısı Buğday Pazarı'nın kuzey tarafındadır. Tertip edilmiş fakat basılmamış bir Divânı olduğu söylenmektedir (Alpay 1986: 213).

² Bu vakfiye kitap isimleriyle beraber Mahmut Karakaş tarafından yayınlanmıştır. (bkz. Mahmut Karakaş, *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim*, Şanlıurfa Valiliği Yay., Konya 2012.

Resim 1. Tekye-i Cedîde (Bugünkü adıyla Şeyh Safvet Tekkesi) (Fotoğraf: Yasin Küçük Arşivi)

Şeyh Ramazan Efendi Rebiu'l-ahir 1069/ Ocak 1659 tarihli vakfiyesinde bina eylediğini belirttiği "Tekye-i Cedîde", Elli Sekiz Meydanı diye bilinen ve kayıtlarda Kurtuluş Mahallesi adıyla geçen mahalledeki Halvetiye tekkesidir. Bu tekke günümüzde Şeyh Safvet Tekkesi olarak bilinmektedir. Tekke bugünkü adını Halvetiye şeyhi olan Şeyh Safvet Efendi'den almaktadır. Şeyh Safvet Efendi, Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'de görev yapmış, Meclis-i Mebusan ve Cumhuriyet döneminde iki dönem mebusluk yapmıştır. Elli iki arkadaşıyla hilafetin kaldırılması için önerge vermiş bir zattır. Tekkenin ismi onunla şöhret bulmuştur (bkz. Özdemir 2014).

Şeyh Ramazan Şani'nin yaptırmış olduğu Tekye-i Cedîde'nin şeyhi, babası Hacı Gazi Halife'dir. Bu zattın tarikat silsilesinde ismi, "Kıdvatü erbâbü't-Tarîka Mevlânâ el-Hâc Gazi Şani Halife" şeklinde geçmektedir. Ramazan Şani, yaptırdığı tekkeye yine kendi adına bir vakıf tesis etmiş, bu vakfın vakfiyesinde tekkenin mütevellisine, şeyhine, Kur'an-ı Kerim hocasına vakfından ücretlerinin verileceğini belirtmiştir (Karakaş 1996: 149). Vâkıf Rebiu'l-ahir 1069/Aralık1658-Ocak 1659 tarihli vakfiyesinde "... bir salih ehl-i Kur'ân

ve sâhib-i hilm-i kâmilu'l-îmân ve câmi'u'l-ilm kimesne tekye-i mezbûrede mu'allim olub et-fâl-i hâlisatü'l-bâle ve sıbyân-ı sâfiyyü'l-cenâne ta'lîm-i Kur'ân-ı azîmü's-şân eyleye ve vazîfe-i yevmiyesi üç akçe ola..." (VGMA, *Defter 586: 175/168*) ifadelerinden dinî ilimler yanında diğer ilimlere de vâkıf olan salih bir kimsenin, tekke de akıl baliğ ve sıbyan olanlara Kur'an- Kerim öğretmek üzere muallim olarak görev yapmasını ve buna günlük üç akçe verilmesinin şart koşulduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda değinildiği üzere bu tekkenin gerek vakfedilen kitaplar ve gerekse görevlendirilen muallimden de anlaşılacağı üzere, bir eğitim kurumu mahiyetinde işlev gördüğü söylenilebilir.

Vakfiye tarihinden iki yıl sonra yapılan vakıf tahririnde pek de olağan olmayan bir şekilde vakfa ait kitap listesinin kaydedildiği görülmektedir. Söz konusu Muharrem 1072/ Ağustos 1661 tarihli tahrirde "...fukarâ-yı Tarîkat-i Halvetiye için kendü mâlından Bâbü'l-Emir *Mahallesi'nde arz-ı hâlîye üzere binâ eylediği Tekye-i Cedîde'ye kendü emlâk ve akârâtından vakfeylediği kütüb-i mu'tebere ve sâir akârât-ı mevkûfe-i mu'am-mereyi beyân eder...*"(TKGMA, nr. 574, s.2) ifa-

deleriyle vâkıf bina eylediği mezkûr tekkeye konulmak üzere otuz dört ciltlik kitap vakfetmiştir³ (Bkz. Ek-2). Vâkıfın vakfedilen bu kitapların tekke de okutulmasını ve dışarıya çıkarılmamasını şart koştuğunu, “*Tekye-i mezbûrede okuyub okutalar. Tekyeden taşra çıkmamak üzere şart olunmuşdur*” ifadelerinden anlamaktayız. Ayrıca vakfedilen bu kitaplar için özel bir mekân tahsis edilmediği, tekkenin herhangi bir odasına konulmak üzere gelen tarikat mensuplarının istifadesine sunulduğu vakfiyeden anlaşılmaktadır.

Hacı Hafız Mustafa bin Hasan Vakfı'na Ait Kitaplar

Devrinin büyük din âlimi ve hafızlarından olan Hacı Mustafa Hafız Efendi h. 1245/m. 1829 yılında Urfa'da doğmuştur. Zamanın meşhur âlimi Rızvaniye Medresesi müderrislerinden İbrahim Efendi'den ders almıştır. Yıllarca Halilürrahman Medresesi'nde ders vermiş, birçok öğrenci yetiştirmiştir. 1908 yılında vefat eden Hacı Hafız Mustafa Efendi, Halilürrahman Cami mezarlığına defnedilmiştir. Yetiştirdiği talebeleri arasında ünlü Matematikçi Celal Saraç'ın babası Abbas Vasık Efendi (1859-1922), Buluntu Hoca Abdurrahman Efendi (1865-1968), Miftahizâde Hasan Efendi (1873-1953) ve Müftü Şeyh Müslüm Efendi (ö.1937) gibi âlimler bulunmaktadır. Nakşibendi halifesi olan Hacı Mustafa Efendi, Halilürrahman Zaviyesi'nde post-nişinlik yapmıştır (VGMA, *Defter 2150-1*, 353/376).

Ayn-ı Halilürrahman Zaviyesi'nde şeyhlik görevini ifâ eden ve Urfa'nın meşhur âlimlerinden Buluntu Hoca'nın pîri olan el-Hâc Hafız Mustafa bin Hasan 25 Ramazan 1312/22 Mart 1895 tarihli vakfiyesinde Halilürrahman Zaviyesi'nde müderris bulunan kişinin tasarrufunda bulunmak ve dışarıya rehinsiz olarak verilmemek üzere çok sayıda kitap vakfetmiştir (UŞS, nr. 219: 557). 238 cildi bulan bu kitapların tasarrufuyla ilgili olarak vâkıf 24 Zilhicce 1320/24 Mart 1903 tarihli zeyl vakfiyesiyle bazı değişiklikler yapmıştır. Bu kitapların sayısı ile ilgili olarak h.1326/m. 1908 tarihli *Haleb Salnamesi*'nde ise Halilürrahman Kütüp-

hanesi'nde 150 adet kitap bulunduğu belirtilmektedir (Memiş 1998: 30).

Vakıf kurucusunun 25 Ramazan 1312/22 Mart 1895 tarihli vakfiyesindeki, “...*Emmâ ba'd, hâdim-i makâm-ı ceddü'l-enbiyâ el-HâcHâc Hafız Mustafa bin Hasan meclis-i şer'-i şerîf-i şâmi-hü'l-evtâdda ahkâm-ı vakfı tescil için mütevellî ta'yîn itdiği Suruç nâ'ibi Mahmud Efendi mahzarında... bi'l-iştirâ silk-i milkimden tanzîm olan emlâkimden kütüb-ü nefîsemîn serlevhâ-i a'yârı on beş cild Kelâm-ı Kadîm ile zeyl-i vakıfda esâmî ve mikdârı mukâyved kitâblarımı ve... büyü-tü adîdeyi müştetil bir adet menzilimi ve el-an ikâmet⁴ etmekde bulunduğum Zaviye-i Ceddü'l-Enbiyâ'da... tefrîş olunan iki halı ve bir büyük kilim ve on yedi kendir yasdık ve beş köşe döşeği ve bir mak'ad döşeği ve bir soğuk şerbet takımı ve bir takım çay ve kahve takımları enfes-i emvâlimden ifrâz... vakf ve habs idüb şöyle şart eyledim ki... Fî yevmi'l-hamîs ve'l-ışrîn min-şehr-i Ramazâni'l-mübârek fî sene 1312.” ifadelerinden vakfedilen kitapların arasında on beş ciltlik *Kur'an-ı Kerim*'in olduğu ve kitaplardan başka halı, kilim, yastık, kahve ve çay takımları vesaireyi de vakfettiği anlaşılmaktadır (UŞS, nr. 219: 557). Halilürrahman Zaviyesi'nde şeyh ve ferrâşlık⁵ görevini ifâ eden el-Hâc Hafız Mustafa bin Hasan'ın zikredilen vakfiye ve zeylinde bu kitapların nereye konulacağı ile ilgili olarak bir şart koymadığı anlaşılmakta olup, Ayn-ı Halilürrahman Zaviyesi'nde şeyhe kendisine tahsis edilen binaya (bkz. Resim-1) konulmuş olması lazım gelir. Zira vakıf kurucusu kitabın yanında ikâmet ettiği odada muhtelif bazı eşyalarını da vakfettiğini belirttiğinden bahsi geçen kitapların da kendisine tahsis*

4 *رَأْيُ مَنَافِعِ الْإِمَامَةِ* “ve el'an imâmet etmekte” şeklinde okunan bu kelimenin, (bkz; Mahmut Karakaş, *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim*, Şanlıurfa Valiliği Yay., Konya 2012, s. 145 ; Mehmet Memiş, Şanlıurfa Medreseleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998, s.30.) doğru okunuşu “ve el'ân ikâmet etmekte” şeklindedir.

5 Bu iki görevin, şeyh ve ferrâşlık, tek kişiye verilmesi, söz konusu Halilürrahman Zaviyesi için bazı köylerin öşür gelirlerini vakfeden Kanuni Sultan Süleyman'ın 1541 tarihli vakfiyesinin şartı gereği olduğu anlaşılmaktadır (VGMA, *Defter 2150/2*: 6). Şeyhlik görevini yapan kişinin aynı zamanda ferrâşlık görevini de yapmasının şart koşulması, şeyhlik mertebesindeki birinin temizlik vs. işlerle vazifelenirilmesi nefsi ve tasavvufi bir terbiye metodu olarak telakki edilebilir.

3 Bu rakam vâkıf tarafından 33 adet olarak zikredilmiş olup Mushaf-ı Şerif ile beraber 36 adet kitap olduğu beyân edilmiştir (TKGMA, nr. 574, s.2).

Resim 2. Ayn-ı Halilürrahman Zaviyesi'ne ait şeyh odası (Fotoğraf: Yasin Küçük Arşivi)

edilen bu odaya konulmuş olduğu ve buranın bir kütüphane mahiyetine geldiğini söyleyebiliriz.

Vakfa ait 24 Zilhicce 1320/24 Mart 1903 tarihli zeyl vakfiyede ise, vakıf kurucusu Ayn-ı Halilürrahman Vakfı'nın vakfiyesinde tedris şartı bulunmadığından müderristen maksadının vefatından sonra ilim ve tedris ile meşgul olan kimse olmadığından kendisinden sonra icazetli talebesi olan Buluntu el-Hâc Ahmed Efendizâde Abdurrahman Efendi'ye verilmesi ve bu şahsın eğer zaviyeyi geçen zaviyeye şeyhlik ve post-nişinliğe atanırsa kendi hüccesinde ders ve devir ile meşgul olup, layıkıyla görevini ifâ etmek şartıyla bu kitapların yine Abdurrahman Efendi (Buluntu Hoca) yedinde (elinde) olmasını ve eğer mezkûr zaviyede bulunmaz ise her nerede olursa olsun ehil olmayanın eline geçmemesi için yine Abdurrahman Efendi'ye vakfettiği anlaşılmaktadır (UŞS, nr. 219: 557). El-Hâc Hafız Mustafa bin Hasan'ın vefat etmesiyle Abdurrahman Efendi'nin Ayn-ı Halilürrahman Zaviyesi'nde meşihat görevine 14 Zi'l-ka'de 1328/17 Kasım 1910 tarihinde atandığı ve tarafına berat verildiği görülmektedir (VGMA, Defter 2150/1: 293/309). Bu atamadan sonra meşihat görevine atama yapılmadığı ve dolayısıyla Abdurrahman Efendi'ye vakfedilen bu ki-

tapların, onun görevinin sona ermesinden sonra, akibeti hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Dede Osman Efendi'nin Vakfettiği Kitaplar

Devrinin en büyük Kadiri şeyhi, büyük mutasavvıf Dede Osman Avni Hazretleri'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Vefat tarihi mezar taşında h. 1300/m. 1883 olarak geçmektedir. Kabri Mevlûd-i Halil Cami içindeki kendi türbesindedir. Dede Osman Avni Hazretleri Mevlûd-i Halilürrahman Zaviyesi şeyhlerinden biri olup, görev yaptığı bu zaviyeye konulmak üzere h. 1301⁶/m. 1883-1884 tarihinde kırk cilt kitap vakfetmiştir (UŞS, nr. 225: 599). Dede Osman Efendi'nin h. 1300/m. 1883 tarihinde vefat ettiği göz önüne alındığında, düzenlenen bu kitap vakfının kendisi tarafından değil, mahkemece h. 1301/m. 1884 yılında tanzim edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca vakfiyede kitapların nasıl kullanılacağı -zaviyeye konulmak şartı haricinde- kimlerin istifadesine sunulacağı gibi şartlar bulunmaması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

6 Bahsi geçen vakfiyede tarih verilmediğinden vakfiyeden önceki belgede yer alan h. 1301 tarihi dikkate alınarak vakfiye tarihinin de aynı tarih olabileceği değerlendirildiğinden bu tarih verilmiştir

Ona ait eşyalar caminin ziyaret girişinde sergilenmektedir. Kadiri tarikatında önemli bir yere sahip olan Dede Osman Efendi, Anadolu'ya Kadiriliğın yayılmasında önemli rol oynamıştır. Otuz yaşında şeyhliğe başladığı ve yüz yaş civarında vefat ettiği sanılmaktadır (Karakaş 1996: 147). Dede Osman Efendi'nin Mevlûd-i Halilürrahman Zaviyesi'ne hangi tarihte atandığı kesin olarak bilinmemekle beraber, 6 Receb 1303/10 Nisan 1886 tarihli belgede senevî bin beş yüz kuruş maaş ile süregelen teamül üzere beratsız olarak zaviyenin meşihat cihetinin yetmiş seneden beri Tarikatı Aliye-i Kadiriye'den Dede Osman Efendi'nin uhdesinde olduğu ve vefatıyla Hafız Halil bin Müslim Efendi'ye tevcih edildiği belirtilmiştir (BOA, Ev. Mkt.1352/64). Söz konusu belgede "yetmiş seneden beri" denildiğinden Dede Osman Efendi'nin zaviyedeki meşihat görevine h. 1231/m. 1815-1816 yılında atanmış olması lazım gelir. Dede Osman Efendi'den önce şeyhlik görevine, günlük on akçe ile görev yapan Mustafa'nın ölümüyle Şeyh Hacı Mehmed'in h. 1168/m. 1754-55 tarihinde atandığı anlaşılmaktadır (VGMA, Defter 1090: 119). Şeyh Hacı Mehmed'in ferâğıyla bu defa günlük on akçe ile Mevlûd-i Halilürrahman Zaviyesi'nde seccâde-nişîn olarak kaydedilen görevin, oğlu Seyyid Mustafa'ya 27 Zi'l-ka'de 1188/5 Ağustos 1774 tarihinde tevcih edildiği (VGMA, Defter 1084: 107) görülmektedir ki; bu da Dede Osman Efendi'nin zaviyenin kurucusu ve ilk şeyhi olduğu yönündeki görüşlere (Tenik 2011: 203) katılmamızı engellemektedir.

Görev yaptığı zaviyeye konulmak üzere kırk cilt kitap (bkz.Tablo-3) vakfettiği belirtilen Dede Osman Efendi'nin bu kitapları zaviyede bulunan derviş ve müritlerin istifade etmesi için bağışladığı değerlendirilebilir. Kadiri tarikatı hulefasından olduğunu bildiğimiz Dede Osman Efendi'nin (BOA, Ev.Mkt.1352/64.) zaviyede derviş ve müritleri tasavvuf vetarikat gibi konularda eğittiği, vakfedilen kitapların içeriğinden anlaşılmaktadır (bkz. Ek-3).

Zaviyede bulunan hücrelerden birine konulmak üzere vakfedildiği anlaşılan bu kitaplar için bir kütüphane binasının tahsis edildiğiyle ilgili olarak

herhangi bilgi mevcut değildir. Ancak bu kitapların bugün dahi bir kısmı Mevlûd-i Halilürrahman Camii'nin ziyaret girişi yanındaki bir odada sergilendiği bilinmektedir (Tenik 2002; 108).

Resim 3. Mevlûd-i Halilür-Rahman Külliyesi (Fotoğraf: Yasin Küçük Arşivi)

Hacı Kurra Efendizâde Mehmed Halid ve Mehmed Salih Efendilerin Vakfettiği Kitaplar

1823 yılında Urfa'nın Mevlûd-i Halil Mahallesi'nde dünyaya gelen Mehmed Halid Efendi, Kurrazâde ailesine mensuptur. Hasan Padişah Medresesi'nden mezun olmuştur. Çok dindar olduğu için Mevlânâ Halid diye tanınmıştır. *Kur'an*'ı hifzetmiş, "Kıraât-ı Seb'a" ile okumaya muvaffak olmuştur (Alpay 1986: 77). Şair de olan Mehmed Halid Efendi, Kadiri, Rufai ve Nakşibendi tarikatı halifesidir. Bu gibi çok tarikat şeyhlerine "Camii'l-Turuk" denilmektedir. Nakşibendi tarikatının Halidiye kolunun Ziyaiye ve Bekriye kolundan gelmektedir (Karakaş 1996: 87). 1891 yılında vefat etmiş, Mevlûd-i Halil mezarlığına defnedilmiştir. Mezar taşında "Şuâradan Mevlânâ Kurrazâde Halid Rebiü'l-ahir sene 1311" yazılıdır (Alpay 1986: 77).

Tahtemur Mahallesi sakinlerinden olan Mehmed Halid Efendi ve kardeşi Mehmed Salih Efendilere ait Muharrem1293/Ocak 1876 tarihli vakfiyede "...zeyl-i kitâbda mezkûr kütüb-i müteferrik-i şer'î dahi ber-minvâl-i sâbık ilâmâ- tenâselu ve te'âkabu evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı zükûrumuzun a'lem ve utekâsına ve ba'de'l-inkırâz alâ-vechi's-sâbık ashâb-ı ferâiz ve asabe ve zevi'l-erhâm cihetinden akrabâmızın a'lem ve utekâsına ve ba'de'linkırâz Haremeyni's-Şerifeyn kütübhânelerine vaz' olunub talebe-i ulûm müstefid olmak üzere vakf eyledik..." (UŞŞ, nr. 211: 1190) ifadelerinden, adı geçen 126 kitabın (bkz. Ek-4) yukarıda isimleri ve vâkıflarının şartları

Resim 3. Mevlûd-i Halilü'r-Rahman Külliyesi (Fotoğraf: Yasin Küçük Arşivi)

belirtilen diğer üç vakıftan farklı olarak tasarruf hakkı ile ilgili olarak vakıf kurucularının “*daha iyi bilen ve günah işlemekten korkan*” nesilden nesile erkek evlatlarına inkırazında ise aynı vasıflara sahip akrabalarına ve bunların dahi inkırazında bu kitapların Hameyn-i Ş-Şerifeyn kütüphanelerine konulmasını şart koştukları anlaşılmaktadır. Yani bu kitapların istifadesi öncelikle kendi nesillerine bırakılmış olup, nesillerinin inkırazında ise kitapların şehirde bırakılmaması ve Hameyn-i Ş-Şerifeyn kütüphanelerine gönderilmesi şart konulmuştur. Bu şartların dikkat çekici tarafı vakfedilenin menkul ve gayrimenkul olmamasına

karşın, böyle düşünülüp kitapların bütün toplumun istifadesine sunulmayıp ailenin istifadesine sunulmasıdır. Zira vakıf kurucuları genel itibarıyla kar getiren menkul ve gayrimenkullerine nesiller boyu kendi ahfadından olanları tayin etmekteydiler.

Sonuç

Urfa'da vakıf kitaplarına ve kütüphanelerine baktığımızda, vakıf kurucularının büyük çoğunluğunun şeyh, âlim, hafız ve şair olduğu görülmektedir. Vakfedilen kitapların ise döneminin eğitim ve kültür hayatıyla örtüşen kitaplar olduğunu görürüz. Vakfedilen bu kitapların, devrin Osmanlı eğitim sistemiyle örtüşen ve daha çok dinî ve tasavvufî mahiyette olduğu görülmektedir.

Şeyh Ramazan Efendi 36 adet, Hacı Kurra Efendizâde Mehmet Halid ve Mehmet Salih Efendiler 126, Dede Osman Efendi 49 ve Hafız Mustafa bin Hasan Efendi 239 adet olmak üzere toplam 450 adet kitap vakfetmişlerdir. Bu vakfiyelerden üçü tekke ve zaviyeye, biri ise daha önce zikredildiği gibi aile efradına verilmek üzere vakfedilmiştir. Bu vakfiyelerden anlaşılacağı üzere kitapların muhafaza edilmesi için müstakil bir kütüphane binası inşa edilmemiştir. Dolayısıyla bu kitapların daha çok mezkûr tekke ve zaviyelerdeki talebe ve dervişlerin istifadesine sunulduğu, halkın bunlardan doğrudan yararlanamadığı görülmektedir. Müstakil bir kütüphane binasının yapıp kitapların konulmasına dair zikredilen vakfiyelerde şart bulunmamasının nedenini biraz da vakfedilen kitapların niceliğinde aramak gerekir. Zira tek başlarına değerlendirildiğinde müstakil bir kütüphane kurulmasını gerektirecek sayıda kitabın vakfedilmediği görülmektedir.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

- Urfa Şer'iyeye Sicilleri: UŞS, nr.211: 557; nr.219: 557; nr. 225: 599
Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi: TGMA, nr. 574, s.1-2.
Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BOA EV. Mkt.1352
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: VGMA, Defter 2150/1, Defter 1090; Defter nr.1084

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

- El Cuburi, Abdullah (H. 1389/M. 1969), Mektebetü'l-Evkafi'l-Amme, Tarihuha ve Revadiru *Mahtutatıha*, Bağdat: Meccelletü'r-Risâleti'l-İslamiye (Matbaatü'l Maarif),
Akgündüz, Ahmet (1996). İslam ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, İstanbul.
Akgündüz, Murat (2012). *Osmanlı Medreseleri*, Beyan Yay. İstanbul.
Albayrak, Sadık (1977). *Son Devir Osmanlı Uleması*, Medrese Yay. İstanbul.
Alpay, Bedri (1986). *Urfa Şairleri*, Şanlıurfa.
Anameriç, Hakan (2009). "Osmanlılarda Kütüphane Kültürü ve Bilimsel Yaşama Etkisi", VI. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, C.II, yay. haz. Şebnem Ercebeci, Ankara.
Barkan, Ömer Lütfi (1963). "İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar", İktisat Fakültesi Mecmuası, C.XXIII, İstanbul, ss. 238-296.
Çetinkaya, Bayram Ali (2013). *Medine'den Medeniyete*, İnsan Yay. İstanbul.
Ekinci, Abdullah (2006). *Ortaçağda Urfa*, Kitabevi Yay. Ankara.
Erünsal, İsmail E. (2008). *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, TTK Yay. Ankara.
Erünsal, İsmail E. (1991). *Türk Kütüphaneleri Tarihi-I*, C.2, TTK Yay. Ankara.
Erünsal, İsmail E. (2014). *Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri*, Timaş Yay. İstanbul.
Güler, Selahaddin Eyyubi (2012). *Urfalı Nakşibendi Şeyhi Hacı Müslüm Hafız Efendi Hazretleri*, Şanlıurfa.
Hayes, E. R. (2002). *Urfa Akademisi*, Çev. Yaşar Günenç, Yaba Yay. İstanbul.
Kahraman Seyit Ali - Dağlı Yücel (2010). *Evlıya Çelebi Seyahatnâmesi*, C. 3, YKY. Yay., İstanbul.
Karakaş, Mahmut (2012). *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim*, Şanlıurfa Valiliği Yay., Konya.
Karakaş, Mahmut (1996). *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*, Şanlıurfa Belediyesi Yay., Şanlıurfa.
Karakaş, Mahmut (2009). *Urfa'nın Kültür ve İnançlar Serüveni*, Şanlıurfa Valiliği Yay., Ankara
Karakeçili, Enver (2015). *Urfa'da Halilu'r-Rahman Vakıfları (XVI.-XX. Yüzyıl Başları)*, Y.B.Ü., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
Kapaklı, Kemal (2012). "1324 tarihli Halep Vilayet Salnamesinde Urfa Sancağı'ndaki Mekteb ve Kütüphaneler", Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi, Sayı 14, Şanlıurfa, ss. 26-29.
Kazıcı, Ziya-Şeker, Mehmet (1982). *İslam Türk Medeniyeti Tarihi*, (İlaveli ikinci baskı) İstanbul.
Köprülü, Fuat (1983). *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, İstanbul.
Kurtoğlu, Mehmet (2011), "Şair Sakıb Efendi Hayatı, Vakfiyesi ve Vakfettiği Kitaplar", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 34, VGM. Yay., Ankara, ss. 107-154.
Kurtoğlu, Mehmet (2011). İbrahim'in Nazargâhı *Urfa*, Bengü Yay. Ankara.
Memiş, Mehmet (1998). *Şanlıurfa Medreseleri*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- Memiş, Mehmet (2011). "Medreseler", Şanlıurfa'da Dini Hayat (Edit. Yusuf Ziya Keskin), TDV Yay., Ankara, ss. 157-187.
- Öğüt, Tahir (2013). *18-19. yy.'da Birecik Sancağında İktisadi ve Sosyal Yapı*, TTK Yay., Ankara.
- Öngül, Ali (2004). *Urfa Tarihi*, Emek Matbaası, Manisa.
- Özdemir, Ulaş Salih (2014). *Siyasal Kimliğiyle Urfa Mebusu Şeyh Safvet Efendi*, Gürer Yay. İstanbul.
- Özel, Ahmet (2014). *Hanefi Fıkıh Alimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, TDV. Yay., Ankara.
- Öztürk, Nazif (1983). *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, VGM. Yay., Ankara.
- Öztürk, Nazif (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, TDV. Yay, Ankara.
- Öztürk, Nazif (1995). *Elmalılı M.Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar*, TDV. Yay. Ankara.
- Tenik, Ali (2011). "Tekke ve Zaviyeler", *Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da Dinî Hayat* (Edit.Yusuf Ziya Keskin), TDV Yay., Ankara 2011, ss. 195-210.
- Turan, Ahmet Nezihi (2012), *XVI. Yüzyılda Ruha(Urfa) Sancağı*, TTK. Yay., Ankara.
- Segal, Judah B. (2002). *Edessa (Urfa) Kutsal Şehir*, Çev. Ahmet Arslan, İletişim Yay. İstanbul.
- Schmidt, Klaus (2007). *Göbekli Tepe En Eski Tapınağı Yapanlar*, Çev. Rüstem Arslan, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul.
- Şeşen, Ramazan (1993). *Harran Tarihi*, TDV Yay. İstanbul.
- Yediyıldız, Bahaeddin (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, TTK.Yay., Ankara.
- Yediyıldız, Bahaeddin (1989). "İslam'da Vakıf, Doğuştan" *Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.14 (4) , İstanbul.
- Yıldız, Nuray (2003). *Kalıntılar ve Edebi Kaynaklara Işığında Antik Çağ Kütüphaneleri*, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul.

Hâfız Mustafa bin Hasan'ın 25 Ramazan 1312/ 22 Mart 1895 Tarihli Vakfiye'sinde Ayn-ı Halilü'r-Rahman Vakf'ına Vakfettiği Kitapların Listesi (UŞS, nr.219: 557).

Zâviye-i ceddü'l-enbiâ aleyh efdalü't-tahaya post-nişin-i meşihat ve tederrüsiyet olan müderris efen-
dinin zir-i tasarrufunda bulunmak ve rehinsiz hârice verilmemek şartıyla vakf eylediği kitâb-ı mevcu-
denin esâmîsi ber-vechi ati beyân olunur.

Kitap Adı	Adeti
Kâdı-i Beydavî Tefsîri	4 cilt
Buhârî-i Şerîf	8 cilt
Mesâbîh-i Şerîf	1 cilt
Tarîkat-ı Muhammediye	1 cilt
Şemâil-i Şerîf	1 cilt
Dürrü Muhtâr	1 cilt
Mecma'u'l-Enhur	2 cilt
Dürrer Hâşiyesi Hadimî	1 cilt
Sadr-ı Şerî'a	1 cilt
Mülteka'l-Ebhur	1 cilt
Kenz	1 cilt
Ferâiz Şerhi Sirâciye (Seyid Şerîf)	1 cilt
Salih Efendi Cerîdesi	1 cilt
Diğer Cerîdesi	1 cilt
Mir'âtül'l-Usûl Şerhu Mik'atu'l-Vüsûl	2 cilt
Şerhu'l-Câmi' li'l-Hadimî	1 cilt
Menâfi'u'd-Dekâik	1 cilt
İbn-i Melek	1 cilt
Tarsus ale'l-Mir'ât	1 cilt
Şerhu Sirâciye li-İbn Kemal Paşa ve Resâil-i Uhrâ	1 cilt
Kudûrî Şerhi	1 cilt
Usûl-ı Fıkıh ve Seyid Şerîf alâ Muhtasari'l-Münteha	1 cilt
Dâvudu'l-Karsî alâ metni İmâm el-Birgivi	0 cilt
Şerhu Akâid ma'a'l-Hayâlî	1 cilt
Ramazan Efendi alâ Şerhi'l-Akâid	1 cilt
Selekuti ale'l-Hayâlî	1 cilt
Talikat ale's-Selekuti li-Şeyh Halid Kuddise Sirruhu	1 cilt
Celâl Devvânî	1 cilt
Gelenbevî ale'l- Celâl	1 cilt
Şerhi Mevâkîf	1 cilt
Kadî Mîr li'l- Hüseyin el-Mübeydi	1 cilt
Lari ale'l Kadı Mîr	1 cilt

Kitap Adı	Adeti
Kefevî ale'l- Lârî	1 cilt
Tercüme ale'l- Kadî Mîr	1 cilt
Muhtasar-i Ma'ânî	1 cilt
Şerhu Ebyatu't-Telhîs ve'l- Muhtasar	1 cilt
Seyid ale't-Telhîs	1 cilt
Mağribî Abdurrezzak	1 cilt
Hafîd Mecmûası	1 cilt
Abdulahab ma'a'l-Velediye	1 cilt
Müftizâde ale'l- Hüseyniye	1 cilt
Feride ve Şerhi İsâm	1 cilt
Abdulahab ma'a'l-Velediye	1 cilt
Müftizâde ale'l- Hüseyniye	1 cilt
Feride ve Şerhi İsâm	1 cilt
Şerhu Çağminî ma'a Risâle-i Rub'u'l- Mucib ve'l-Mukantarât	1 cilt
Mîr Mine'l- Âdâb	1 cilt
Şârih-i Hanifî	1 cilt
Hâşiye li'l-Celib	1 cilt
Gelenbevî ale'l-Emîr Ebu'l-Feth	1 cilt
Tasvîrât ve Tasdikât	1 cilt
Selkutî ale't- Tasvîrât ve't-Tasdikât	1 cilt
Tuhfetu'r-Rüşdi alâ- İsegocî	1 cilt
Dürrü Nâcî ale'l- İsegocî	1 cilt
Kangırî ale'l-Fenarî	1 cilt
Kara Halil ale'l-Fenarî	1 cilt
Seyid ale't-Tasavvurât	1 cilt
Seyidale't-Tasdikât	1 cilt
İsâm el-Kati ma'a Muhyiddin	1 cilt
Fenarî ma'a Kul Ahmed	1 cilt
Tehzibu'l-Mantık ma'a'l-Metin	1 cilt
Gelenbevî ale't-Tehzib	1 cilt
Câmî ale'l-Kâfiye	1 cilt
Kâfiye Mu'ribî	1 cilt
İzhar Mu'ribî	1 cilt
Avâmil Tuhfesi ma'a'l-Mu'rib	1 cilt
İsâmuddin ale'l-Câmî	1 cilt
Nahiv Cümlesi	1 cilt
Netâyicu'l-Efkâr	1 cilt

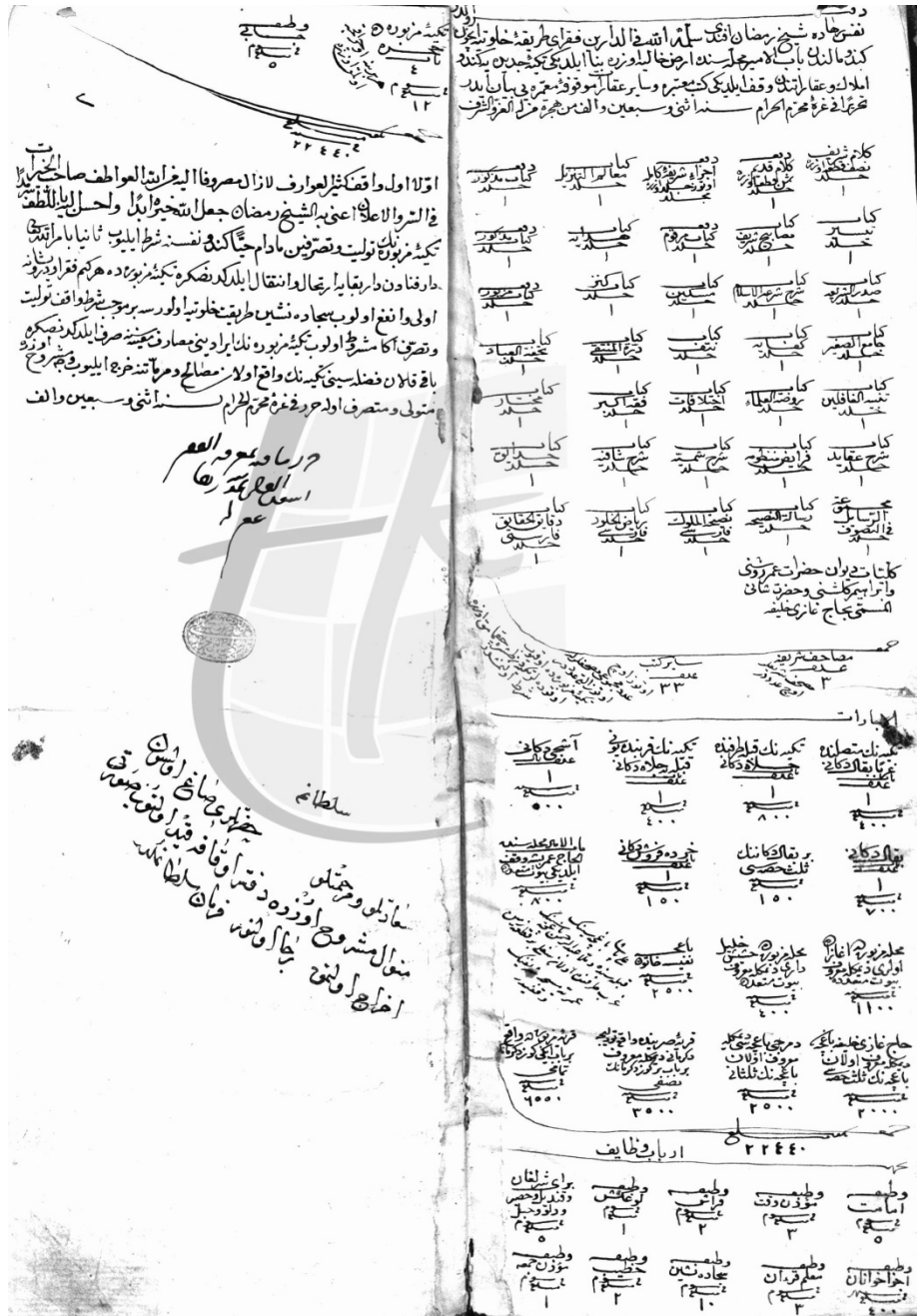
Kitap Adı	Adeti
İmtihânu'l-Ezkiyâ	1 cilt
Adavî ale'l-İmtihân	1 cilt
Ma'a İmtihânu'l-Ezkiyâ	1 cilt
Elfiye Şerhi mine'n-Nahvî	1 cilt
Şerhi Ebyatu'l-Kâfiye ve'l-Câmi'	1 cilt
Elfiye ve Şâfiye	1 cilt
Şâfiye ve Şâfiye	1 cilt
Şerhi Seyid Abdullah ma'a Çarperdi	1 cilt
Sadeddinalle'z-Zencanî	1 cilt
Muharrem	1 cilt
Şerhi İzzi	1 cilt
Kaşifu'l-Kına' alâ Kavbaidi'l-İ'rab	1 cilt
Gülistân	1 cilt
Şerhi Şem'i	1 cilt
Tuhfe-i Vehbi	1 cilt
Şâhidî	1 cilt
Şâhidî Şerhi	1 cilt
Pend-i Attar	1 cilt
Ta'rîfât li-Seyid ma'a'l- ...	1 cilt
Karatepeli	1 cilt
Mecmûatu'r-Resâil-i Kutûrî-i Büyük	1 cilt
Şerhi Aruz li'l-Muhsini'l-Kayserî	1 cilt
Teysir min ilmi'l-Aruz ve'l-Kavâfi	1 cilt
Kasîde-i Bürde	1 cilt
Şerhi Bürde	1 cilt
Usûl-ı Hadîsten Nuhbe Şerhi	1 cilt
Telhizli'l-Hatîbi'd-Dımişkî	1 cilt
Mecmûatu'l-Resâil fi-Hakkı Zikir	1 cilt
Kitâbu'l-Kerahiye	1 cilt
Ta'lîmu'l-Müteallim	1 cilt
Mecmûatu'l-Ezkar ve'd-Davât	1 cilt
İstidlaliye	1 cilt
Akyise alâ't-Tasavvurât ve't-Tasdîkât	1 cilt
Mecmûatu'l- Kavâid	1 cilt
Şemsiye	1 cilt
Musevîye ve Hâşiyesi	Birer cilt
Subha-i Subyân	1 cilt

Kitap Adı	Adeti
Manzûme-i İsmail Hakkı fi'l- Kaide fi- Lisân-ı Türkî	1 cilt
Hasan Zibarî ale'l-İsâm	1 cilt
Kasîde-i Bürde ve Nuniye ve Emavî ve Tantaraniye	1 cilt
Hikmet-i İslâmiye li- İbrahim el-Karamanî el Amidî	1 cilt
Vaziye Şerhi	1 cilt
Kasîde-i Münferice Şerhi	1 cilt
Muhtasaru'l-VelayeTercemesi	1 cilt
Talikat ale's-Seyid	1 cilt
Hâşiye-i Muhtasar el-Müntehî	1 cilt
Merah	1 cilt
Mecâlis-i Konevî	1 cilt
Halebî ve Şerhi Hilyetu'n-Nâcî	1 cilt
Delâil-i Şerîf	1 cilt
Aliyu'l-Kârî ale's-Şifâ	1 cilt
Berika Şerhi Tarîka-i Muhammediye	1 cilt
Dürer	1 cilt
Fetvâ-i Ali Efendi	1 cilt
Fevâid-i Feyyaziyeli'l-Câmi	1 cilt
Kâmûs Tercemesi Okyanus	1 cilt
Muhammediye	1 cilt
Kara Davud	1 cilt
Dürretü'n-Nâsîhîn	1 cilt
Mülteka'l- Ebhur	1 cilt
Buhârî-i Şerîf	4 cilt
Hâşiye-i Ebî'n-Neca alâ Şerhi Şeyh Halid	1 cilt
Hâşiye-i Şeyh Hasan el-Attar alâ Şerhi'l- Ezheriye	1 cilt
Şerhu Fevaki el-Ceniye alâ Mednî'l- Ecrubiye	1 cilt
Meraku'l- Felah	1 cilt
Vecihi Paşazâde Kemal Paşa'nın Mecmûa-i Manzûmesi	1 cilt
Ahmedîye	1 cilt
Mustafa Mevlidi	1 cilt
Mevlid-i İzzet	1 cilt
Dürrü Yekta	1 cilt
Mürşidü'l Müteehhilin	1 cilt
Tuhfe-i Vehbi	1 cilt
Hatîm Duâsı	1 cilt
Ramazân Methi	1 cilt

Kitap Adı	Adeti
Dürretü'n-Nâsîhîn	--
Mevize-i Hasena	--
Îmanu'l-Enzar ma'a Ruhu's-Şuruh	--
Menâsîku'l-Hac	1 adet
Seyid ale't-Tasavvurat ve't-Tasdîkât	1 adet
Kedusî ale'l-İrtifâ	1 adet
Şerhu Aliyu'l-Kârî ale'l-Emari	1 adet
Câmi'-i Sağîr	1 adet
Kasîde Şerhi Harbutî	1 adet
Cerîdetu'l-Ferâiz Hamza Efendi	1 adet
Seyid Şerîf ale's-Siraciye	1 adet
Molla Câmi'	1 adet
Mülteka	1 adet
Delâil'l-Hayrât	2 adet
Mesnevî-i Şerîf	1 adet
Haleb-i Sağîr	2 Adet
Tuhfetu'l-İhvan ale'l-Evamil	1 adet
Mesâbîh-i Şerîf	1 adet
Muhtasar-ı Maani	1 adet
Kâfiye Mu'ribi	1 adet
Fevâid Mecmûası	1 adet
Muhammediye	1 adet
Kasîde-i Bürde	1 adet
İzhar Mu'ribi	1 adet
Tasdîkât Mantık Cümlesi	3 adet
Mefhum-ı Maksud	1 adet
Muharrem ale'l-Câmî	2 adet
Dürer-i Şerhi Gurer	2 adet
Sarf Cümlesi	1 adet
Gülistân-ı Sa'di	1 adet
Mülteka'l Ebhur	1 adet
Kasîde-i Bürde Şerhi Harputî	1 adet
Mecmûa-i Hutbe	1 adet
Manzum Şerh-i Manzum	1 adet
En- Muzec?	1 adet
Şerhi Niyazi ale'l Birgivî	1 adet
Taşköprü	1 adet

Kitap Adı	Adeti
Kasîde Şerhi aliyu'l-Kârî	1 adet
Hal-i Rumuz Kasîde-i İsmet	1 adet
Buhârî	1 adet
Velediye	1 adet
Nusretu'l-Cunûd	1 adet
Kavâid-i Farîsiye	1 adet
Lücsetu'l- Esrâr li-Mevlânâ Câmî	1 adet
Mecmûa-i İ'lal	1 adet
Şâfiye	-
Celâlû'd-Devvanî	1 adet
Nahiv Cümlesi	1 adet
Esami-i Ashb-ı Bedir	1 adet
Hizbu Bahir	1 adet
Husam Kâtı	1 adet
Menâsiku'l-Hac	1 adet
Cevhere-i Şerh Vasîyet-i İmâm-ı Azâm	1 adet
Yâsin-i Şerîf Cümlesi	1 adet
Cezerî	1 adet
Feride?	1 adet
Tercüme-i Suyûfu'l- Akvati'	-
Dîvân-ı Şemsu'l- Hakâyık	-
Mevlevî	1 adet
Yazma Tıb Farîsî İshak Efendi Kasîdesi	1 adet
Mîr Ebu'l- Feth	1 adet
Câmî'	1 adet
Mecmûa-i Gazeliyyât	1 adet
Tasavvurât ve Tasdîkât	-
Vankulu Cild-i Evveli	1 adet
Mehmed Emin ale'l Fenarî	-
Şifâ-yı Şerîf	1 adet
Dürretu'l-Vaizin	-
Elfiye Şerhi	1 adet
Şerhu Akâid ma'a'l-Hayâlî	1 adet
Dâmâd	1 adet
Muharrem ale'l-Câmî'	1 adet
Tehzibu'l-Mantık	-

Ek 2. Ramazan Efendi'nin Tekye-i Cedide'ye Konulmak Üzere Vakfettiği Kitaplara İlişkin h.1072/1661 Tarihli Kayıt (TKGMA, nr.574, s. 1-2.)

Ramazan Efendi'nin Tekye-i Cedide'ye Konulmak Üzere Vakfettiği Kitaplara İlişkin h.1072/1661 Tarihli Belgenin Transkripsiyonu (TKGMA, nr. 574, s. 1-2)

Nefs-i Ruha'da Şeyh Ramazan Efendi sellemehullahu fi'd-dareyn fukarâ-yı tarîka-i Halvetiye için kendu malından Babu'l-Emir Mahallesi'nde arz-ı halîye üzere binâ eylediği Tekye-i Cedîde'ye kendu emlâk ve akarâtından vakfeylediği kütüb-i mu'tebere vesair akarât-ı mevkûfe-i muammereyi beyân eder. Tahiren fi gurre-i Muharremu'l-haram sene isney ve seb'in ve elf.(1072) Min hicreti men lehul izzu ve's-şeref.

Kitap Adı	Adeti
Kelâm-ı Şerîf Nısıf Kıt'a Üzere	1 cilt
Def'a Kelâm-ı Kadim Sümün Kıta Üzere	1 cilt
Def'a Eczâ-i Şerîfe-i Kamile Otuz cilt üzere mücelled	-
Kitâbu Maalimu't-Tenzîl	1 cilt
Def'a Kitâb-ı Mezkûr	1 cilt
Kitâb-ı Teysir	1 cilt
Kitâb-ı Mesâbîh-i Şerîf	1 cilt
Def'a Kitâb-ı Merkûm	1 cilt
Kitâb-ı Hidaye	1 cilt
Def'a Kitâb-ı Mezkûr	1 cilt
Kitâbu Sadru's-Şeria	1 cilt
Kitâbu Şerhu Şir'atu'l-İslâm	1 cilt
Kitâbu Miskin	1 cilt
Kitâbu Kenz	1 cilt
Def'a Kitâb-ı Mezbûr	1 cilt
Kitâbu Câmiu's-Sağîr	1 cilt
Kitâbu Kâfiye (Kifaye)	1 cilt
Kitâbu Netif	1 cilt
Kitâbu Dürretü'l-Münteki	1 cilt
KitâbuTuhfetu'l-İbâd	1 cilt
Kitâbu Tenbihu'l-Gâfilin	1 cilt
Kitâbu Ravzatu'l-Ulemâ	1 cilt
Kitâbu İhtilafat	1 cilt
Kitâbu Fıkh-ı Ekber	1 cilt
Kitâbu Muhtâr	1 cilt
Kitâbu Şerhi Akâid	1 cilt
Kitâbu Faraiz-i Manzûme	1 cilt
Kitâbu Şerhi Şemsiye	1 cilt
Kitâbu Şerhu Şâfiye	1 cilt
Kitâbu Hadâik	1 cilt
Mecmûatu'r-Resâil fi't-Tasavvuf	1 cilt
Kitâbu Risalâtu'n-Nâsiha	1 cilt
Kitâbu Nâsihatu'l-Mülûk Fârisî	1 cilt
Kitâbu Riyazi'l-Hulûd Fârisî	1 Cilt
Kitâbu Dekâiku'l-Hakâik Fârisî	1 Cilt
Külliyât-ı Dîvân-ı Hazreti Ömer Ruşenî ve İbrahim Gülşeni ve Hazreti Şani el-Müsemma bi-Hacı Gazi Halife	-

Külliyât-ı Divân-ı Hazret-i Ömer Ruşenî ve İbrahim Gülşenî ve Hazret-i Şânî el-Müsemma bi-Hacı Gazi Halife. Cem'ân masahif-i şerîfe adet 3. Mushaf-ı şerîfler üç adeddin. Sâir kütüb 33 aded.

Otuz üç aded mecmû'u mushaflarla otuz altı adeddin. Tekye-i mezbûrede okuyup okutalar. Tekyeden taşra çıkmamak üzere şart olunmuştur.

Ek 3. Dede Osman Efendi'nin Mevlûd-i Halilü'r-Rahman Zaviyesine Vakfettiği Kitaplara İlişkin Belge (UŞS, nr. 225: 599)

۵۹۹
رہائے خود رہے غناہ افدینک مولود ضیق الہمانہ وقف ایش اولدین کتابلارک برود ذیراسی
واحد ازینک قیدی بیامہ اولوز
بازمہ کلام فریم بھمہ کلام فریم فقیر مرادک باصمہ اعرودہ نزو خانویش کتاب
نیک نعتیہ برہمت الارواح العار بازمہ منافق اولنا محمد پیچہ صلہ زبدت الانار
عقایدہ دیر اہاربت ناطقہ الفیہ نک محمد بہ تصدیق بیامہ رسالہ زکرائہ نظریہ نعت
رسالہ فریم پنج ہدایہ فنک نعتیہ اشرف روضت الاعجاب بھمہ سید کیر زجیم عودت
منافق اولنا منافق سلطانہ العاربتی اور رفتیہ برہمت عارفانہ اکیلائی رشہ العباد
مسئلہ الارباب برہمت نعتیہ منافق جدولہ الدین عوفی نیک روضت بابلیامہ
رسول وقت النبیہ نزو کتہ النبی عماد الاسلام منافق صلہ وق زود در لاق
تسیم العاربتی بازمہ محمد بہ کتہ

Dede Osman Efendi'nin Mevlûd-i Halilü'r-Rahman Zaviyesine Vakfettiği Kitapların Listesi (UŞS, nr. 225: 599)

Zehadetlu Dede Osman Efendi'nin Mevlûd-i Halilü'r-Rahman'a vakfetmiş olduğu kitâbların ber-vechi zîr-i esâmî ve a'dâdının kaydı beyân olunur.

Kitap Adı	Adet/Cilt
Yazma Kelâm-ı Kadim	4 adet
Basma Kelâm-ı Kadim	4 adet
Tefsîr-i Mevâkıb	1 cilt
Basma Ahmedîye	1 cilt
Türkî Âşık Paşa Kitâbı	1 cilt
Müzekkin-i Nüfûs	1 cilt
Behcetü'l-Esrâr-ı Abdulkadir	2 cilt
Yazma Menâkıb-i Evliyâ	1 kıt'a
Muhammediye	1 cilt
Zubdetü'l-Asâr	2 cilt
Akâide Dair Ehâdîs	1 cilt
Nâtku'l-Gayb	1 cilt
Türkî Muhammediye	1 cilt
Tefsîr-i Tibyân	2 cilt
Risâle-i Zikrullah	1 cilt
Mantuk-i Lugât Tercemesi	1 cilt
Risâle Mecmûası	1 cilt
Şeyh Hidaye	1 cilt
Müzekkîn-i Nüfûs Eşref-i Rumî	1 cilt
Ravzatu'l-Ahbab	3 cilt
Basma Siyer-i Kebîr Tercümesi	1 cilt
Avdet-i İslâmiye	1 cilt
Menâkıb-ı Evliyâ	1 cilt
Menâkıb-ı Sultanu'l-Arifin	1 cilt
Evrâd-ı Fethiye Şerhi	1 cilt
Becet-i Abdulkadir Geylani	1 cilt
Mürşidi'l- İbâd	1 cilt
Ceybu'l-Ebrâr?	1 cilt
Tercüme-i Nefahât	1 cilt
Menâkıb-ı Celâleddin Rumî	1 cilt
Tezkire-i Hazret-i Baba Süleyman	1 cilt
Risâle fi-...	1 cilt
Şerhu Kenzu'l-Menâkıb	1 cilt
İmâdu'l-İslâm	1 cilt
Menâkıb-i Hilafe-i Reşidiye	1 cilt
Kara Davud Delâil-i Şerîf Şerhi	1 cilt
Tenbihu'l-Gâfilin	1 cilt
Yazma Muhammediye Kitâbı	1 cilt

Hacı Kurra Efendizâde Mehmed Halid ve Mehmed Salih Efendilerin h.1293/1876 Tarihli Vakfiyesi'nde Yer Alan Kitapların Listesi (UŞS, nr. 211: 1190).

Kitap Adı	Adeti
Kıraât-ı Seb'a Üzerine Secaventli Mushaf-ı Şerif	1 kıta
Delâil-i Şerif ma'a Hisnu'l-Hasin	1 cilt
Delâil Şerhi Kara Davud	1 cilt
Kadı Beyzavî	1adet
Tefsîr-i Keşşaf	1 cilt
Tefsîr-i Malimü't- Tenzil	1 cilt
Tefsîr-i Tibyân	1 cilt
Sinaniye Tefsîri	1 kıta
Sure-i Rahman...	1 cilt
Mevize-i İsmail Hakkı	1 cilt
Mevize-i Hasene	1 cilt
Dürretü'n-Nâsihîn	1 cilt
Riyadü'l-Cenne	1 cilt
Tezkere	1 adet
Dürretü'l-Vaizin	1 adet
Neşru'l-Kebîr	2 adet
Tefsîr-i Ebu'l- Leys	1 adet
Vücuhdan Zubde Şerhi	1 adet
Şatıbî	1 adet
Şatıbî Şerhi	1 adet
Dürer	2 adet
Dürer Şerhi	1 adet
ma'a şerhihi	1 adet
Mecmau'l-Fevâidli Şeyhi'l-Mağribi	1 adet
Câmiu's- Sağîr Şehi Menar	1 adet
Şifâ-ı Şerif Şerhi Aliyu'l-Kârî	2 adet
Meşârik-i Şerif	1 adet
Meşârik-i Şerif Şerhi Mebarik-i Şerif	1 adet
Hadîs-i Erbain ma'a Şerhihi	1 adet
Tarîkat-ı Muhammediye	2 adet
Tarîkat-ı Şerhi Berika	2 adet
Siyer-i Kebîr	2 adet
Marifetnâme-i İbrahim Hakkı	1 adet
Pend-i Attar Şerhi İsmail Hakkı	1 adet
Hayâlî ma'a Şerhi Akâid	1 adet
Silekuti ale'l-Hayâlî	1 adet
Celâl e'd-Devvanî	1 adet

Kitap Adı	Adeti
Hallali ale'l-Celâl	1 adet
Gelenbevî ale'l- Celâl	1 adet
Silekuti ale'l-Celâl	1 adet
Gelenbevî ale'l- Hayal	1 adet
Sefînetu'r-Reğayib	1 adet
Şerhi Mevâkîf	1 adet
Şerhi Mekasîd	1 adet
Kasîde-i Emaliye ma'a Şerhihi	1 adet
Fıkh-ı Ekber ma'a Şehihi Hidaye	1 adet
Kasîde-i Nuniye Şerhi	1 adet
Mirkât ma'a Şerhihi Mir'ât	1 adet
Tandih-i Telvih	1 adet
İbn-i Melek	1 adet
İzmirî ale'l- Mir'ât	2 adet
Dürrü'l- Muhtâr	1 adet
Reddü'l- Muhtâr alâ Dürül Muhtâr	5 adet
Yazma Hamavî ale'l- Eşba	1 adet
Basma Hamavî ale'l-Eşba	2 adet
Bidâye	1 adet
Hidaye	2 adet
Sadru's-Şeria	2 adet
Ahi Çelebi alâ-Sadri's-Şeria	1 adet
Eşbah	1 adet
Dürer-i Gurur	2 adet
Tercüme-i Dürer	1 adet
Abdulhalim ale'd-Dürer	2 adet
Vanîale'd-Dürer	1 adet
Hadimîale'd-Dürer	1 adet
Mülteka'l Ebhur	2 adet
Mevkûfât	1 adet
Mülteka Şerhi Dâmâd	2 adet
Mülteka Şerhi Sefîne	1 adet
Mülteka Şerhi Bağanî	1 adet
Kudûrî	2 adet
Kudûrî Şerhi	1 adet
Müşkilat'l-Kudûrî	1 adet
Vâkiâtul-Müftîn	1 adet
Kenzu'd-Dekâik	1 adet
Hulâsa	1 adet

Kitap Adı	Adeti
Kadıhan	2 adet
Muhtasar-ı Kadıhan	1 adet
Muhtasar-ı Vikaye	1 adet
Tenviru'l-Ebsar	1 adet
Müeyyedzâde	1 adet
Fetâvâ-yı Ankaravî	2 adet
Fetâvâ-yı Hayriye	1 adet
Tenkihu'l-Hamidiye	2 adet
Kunye ma'a Gunye	1 adet
Fetâvâ-yı Feyziye	1 adet
Câmi'ü'l-Fetâvâ	1 adet
Hulasetü'l-Fetâvâ	1 adet
Fetâvâ-yı Ali Efendi	1 adet
Fetâvâ-yı Netice	1 adet
Fetâvâ-yı Behcet	1 adet
Eşduşî	1 adet
Şir'atu'l-İslâm	1 adet
Haleb-i Sağîr	2 adet
Reşehat-ı Şerîf	1 adet
Minhâcu'l-Abidin	1 adet
Külliyyât-ı Ebi'l-Beka	1 adet
Ahterî	1 adet
Terceme-i Kâmûs	3 adet
En-Muzu'l-UIûm	1 adet
Taceddinî'ş-Şeyh Abdulgani Nabulsi	1 adet